

Člověk a svět

III. přednáška

Dvanáct smyslů člověka

Rudolf Steiner

GA 169

Vzpomínka na právě zesnulého generálplukovníka von Moltke. Dvanácternost lidských smyslových orgánu jakožto mikrokosický výraz pro průchod Slunce dvanácti souhvězdími

v makrokosmu. Nutnost rozlišovat smysly noční, soumraku, úsvitu a denní. Od pouhého vnitřního cítění tělesného stavu až k bezprostřednímu vnímání duševna v druhém člověku. Dva sloupy Jakim a Boas ve svém významu pro život pozemský a kosmický. Tolstoj a Keely. „Nanebevstoupení“ Hermana Bahra; jeho líčení pravého duchovního významu zavražděného prince.

Milí přátelé!

Nejprve se opět obracíme obvyklým způsobem k duchům těch, kteří stojí venku:

*Duchové Vašich duší, působící strážci!
Vaše perutě kéž přinesou
prosebnou lásku našich duší
pozemským lidem svěřeným Vaši ochraně.
Aby spojena s Vaší mocí,
naše prosba, pomáhajíc,
zářila duším, které v lásce hledá!*

A k duchům těch, kteří již prošli následkem těchto událostí branou smrti:

*Duchové Vašich duší, působící strážci!
Vaše perutě kéž přinesou
prosebnou lásku našich duší
sférickým lidem svěřeným Vaši ochraně.
Aby spojena s Vaší mocí
naše prosba pomáhajíc
zářila duším, které v lásce hledá!*

A Duch, kterému se snažíme přiblížit svou duchovní vědou, který prošel mystériem Golgaty pro spásu Země, pro svobodu a pokrok lidstva, ten necht' je s Vámi a s Vašimi těžkými povinnostmi.

Milí přátelé!

Dříve, než dnes přistoupím k předmětu našich pozorování, cítím potřebu říci několik slov o oné velké bolestné ztrátě, kterou jsme v těchto dnech zažili pro fyzickou úroveň. Víte přece, milí přátelé, že duše pana von Moltke prošla předminulého dne branou smrti. To, čím byl tento muž pro svůj národ, tato vynikající úloha, kterou hrál ve velkých osudových událostech naší doby, a významné, hluboké impulsy z lidského dění, jimiž bylo neseno jeho konání, jeho působení, to vše zhodnotit, milí přátelé, bude v prvé řadě úkolem budoucích dějin. V našich dnech je přece nemožné podat plně vyčerpávající obraz o všech věcech, které se právě týkají těchto našich dnů. Ale jak řečeno, o tom, co řeknou jiní lidé a dějiny, o tom se zde dnes nemá hovořit, ačkoliv je nejnitemějším přesvědčením toho, kdo k vám zde hovoří, milí přátelé, že budoucí dějiny budou mít mnoho co říci právě o tomto muži. Ale něco z toho, co stojí v tomto okamžiku před mou duší, to zde smí a má být řečeno, i když je nutno, abych říkal to či ono slovo spíše symbolicky, než ve vlastním smyslu; ten se stane srozumitelným teprve postupně. Před mou duší stojí tento muž a duše tohoto muže jako symbol zrozený z oblasti vývoje naší doby a nej bližší budoucnosti samé. Opravdu symbol pro to, co se má stát a musí se stát ve velmi, velmi skutečném smyslu, ve velmi pravém smyslu slova.

Zdůrazňujeme stále znovu a znovu, že opravdu není libovůlí těch či oněch lidí, vložit do kultury současné a nejbližší budoucí to, co nazýváme duchovní vědou, že je tato duchovní věda nutností doby, že budoucnost nebude moci

existovat, nevplyne-li substance této duchovní vědy do lidského vývoje. A zde máte ono velké, významné, co nám nyní má předstoupit před oči, když vzpomínáme na duši pana von Moltke. V tom nej širším okruhu jako lidé současnosti jsme v něm měli mezi námi muže, osobnost, která stála v nejúčinnějším životě současnosti, v životě nejvíce zevně činném, v životě, který se vyvinul z minulosti a přišel v naší době dojedná z největších krizí, kterou má lidstvo prožít během svých vědomých dějin. Měli jsme v něm mezi námi muže, který vedl vojska, stál mezi nimi v událostech, které tvoří východisko naší osudové současnosti a budoucnosti; současně v něm máme duši, osobnost, která byla tím vším a přitom sedávala zde mezi námi, hledajíc poznání, hledajíc pravdu, sedávala mezi námi s nejposvátnější, nejvřelejší touhou po poznání, jaká jen může prodchnout nějakou duši současnosti.

To je to, co má předstoupit před naši duši. Neboť tím je tato duše osobností, jež právě prošla branou smrti, vedle všeho ostatního, čím je historicky - vynikajícím dějinným symbolem. Ze našel mezi těmi, kteří stojí ve vnějším životě mezi prvními a tomuto vnějšímu životu slouží, že našel most k duchovnímu životu, který se hledá touto duchovní vědou, to je hluboce významný dějinný symbol, to je něco, co může vložit do naší duše pocity jistého přání (ale takového přání, které není přáním osobním, nýbrž přáním, které se zrodilo pod tlakem doby), přání, které může vložit do naší duše pocit, toužebný pocit: „Kéž je tu mnoho a stále více těch, kteří jsou s to činit to tak, jako on!“ V tom spočívá významná příkladnost, kterou máte cítit, kterou máte pociťovat. Ať se hovoří o této skutečnosti jakkoli málo, na tom nezáleží, nejlépe když se o tom nebude hovořit vůbec. Ale tato skutečnost je realitou a záleží na působnosti, nikoli na tom, co se říká. Tato skutečnost je realitou duchovního života. Neboť tato skutečnost nás vede k tomu, abychom nahlédli, že tato duše měla v sobě pocit správného výkladu dobových znamení. Kéž by tuto duši následovaly četné jiné, které snad dnes mají ještě v onom směru velmi daleko k tomu, co zde nazýváme duchovní vědou.

Proto je pravda, že z toho, co proudí a pulsuje tímto naším duchovně-vědeckým proudem, přijala tato duše tolik, kolik jsme jí mohli dát. A to bychom si měli dobře zapamatovat. Neboť jsem o tom často zde hovořil. To znamená, že nyní v naší době jdou do duchovního světa duše, které nesou v sobě to, co zde přijaly v duchovní vědě. Když nyní prochází duše stojící v nejčinnějším životě branou smrti a je nyní nahoře v jasném světě, který nám má být zprostředkován naším poznáním, když tato duše nese to, co hledáme, branou smrti, potom je to oním spojením, do něhož to vstoupilo právě takovou duší,

hluboce významnou, působivou mocí v duchovním světě. Ty duše, které jsou zde a v tomto okamžiku mě chápou, nikdy opět nezapomenou na to, co jsem zde mínil v tomto okamžiku o významu té skutečnosti, že tato duše bere sebou do duchovního světa to, co po léta proudilo naší duchovní vědou, že se to v ní stává silou a působností.

Toto vše tu samozřejmě nemůže být k tomu, abychom potlačili bolest, kterou pociťujeme nad takovou ztrátou na fyzické úrovni v triviálním smyslu. Utrpení a bolest jsou v takovém případě oprávněné. Ale utrpení a bolest, milí přátelé, se stávají teprve velkými a závažnými a samy dokonce účinnými silami, když jsou prostoupeny moudrým chápáním toho, co je základem bolesti a utrpení. A tak přijměte, co jsem řekl, jako výraz bolesti nad ztrátou na fyzické úrovni, kterou utrpěl německý národ a lidstvo.

Ještě jednou, milí přátelé, povstaňme:

*Duchu Tvé duše, působící strážce!
Tvé perutě kéž přinesou
prosebnou lásku našich duší
synu sfér předanému Tvé ochraně.*

*Aby spojena s Tvou mocí
naše prosba pomáhajíc zářila
duši, kterou v lásce hledá!*

Milí přátelé!

V poslední době jsem k vám častěji hovořil o tom, co jaksi proudí jako okultní substance lidským vývojem, jak to došlo zevního výrazu (tento zevní výraz jsem charakterizoval v posledních pozorováních přesněji), který je dnes již namnoze velmi zevní v různých víceméně okultních nebo symbolických bratrstvech a jednotách. Žijeme nyní v době, v níž musí být lidstvu přinášeno to, co se může získat z duchovního světa jakožto okultní poznání, jiným způsobem, tím způsobem, který právě hledáme, který se snažíme po léta uplatňovat v době, v níž jsou jiné cesty jaksi zastaralé. Zajisté budou se ještě po nějakou dobu udržovat tradicí dále, ale jsou v jistém ohledu zastaralé. Mnoho záleží na tom, aby lidé právě tuto skutečnost pochopili správně.

Nyní si vzpomeňte, že jedno z oněch pojmenování, které dávám naší duchovní vědě, je antroposofie, a že jsem již před lety konal právě zde na tomto místě přednášky, které jsem tehdy nazval „Přednášky o antroposofii“. Při našem posledním pozorování zde, posledního úterý, jsem při jisté příležitosti upozornil na tyto přednášky o antroposofii, zejména na to, že jsem tehdy zdůraznil, že člověk má vlastně dvanáct smyslů. A posledně jsem uvedl, že to, co je rozšířeno po nervové substanci člověka, je uspořádáno v souvislosti s jeho smysly podle čísla 12, protože člověk je jednou v tomto nejhlubším smyslu mikrokosmem a zobrazuje makrokosmos. Dvanáct souhvězdí, jimiž probíhá roční koloběh Slunce venku v makrokosmu - dvanáct smyslů, v nichž vlastně žije já člověka zde na fyzické úrovni! Zajisté, ty věci jsou venku poněkud jiné, jdou postupně za sebou v čase, Slunce se pohybuje od Berana přes Býka atd. až zase zpět přes Ryby k Beranu. Ale roční sluneční koloběh prochází těmito dvanácti souhvězdími. Vše, co v sobě nosíme, co v sobě duševně prožíváme, vztahuje se k vnějšímu světu skrze našich 12 smyslů. Těchto 12 smyslů jsem tehdy vypočítal: smysl hmatový, smysl životní, smysl pohybový, smysl pro rovnováhu, smysl čichový, smysl chuťový, smysl zrakový, smysl pro teplo, smysl sluchový, smysl pro řeč, smysl pro myšlení, smysl pro já. V okruhu těchto dvanácti smyslů se pohybuje náš celý duševní život, právě tak, jako se Slunce pohybuje v okruhu dvanácti souhvězdí. Ale zevní srovnání jde ještě mnohem dále. Pomyslete, že Slunce musí projít během roku souhvězdími od Berana až k Váhám, že Slunce jaksi prochází ve světle dne horními souhvězdími, během noci dolními souhvězdími, a že toto procházení Slunce dolními souhvězdími je zprvu zevnímu světlu skryto. Tak je tomu také se životem lidské duše v těchto

dvanácti smyslech. Denní smysly jsou vlastně jen polovinou z nich, přibližně polovinou z nich, jako jsou denní souhvězdí jen polovinou souhvězdí, ostatní souhvězdí jsou noční.

Podívejte, smysl hmatový je skutečně něčím, o čem můžeme říci, že nutí člověka do nočního života duševna, neboť hmatovým smyslem tápeme hrubě smyslově ve vnějším světě. Pokuste si jednou ujasnit, jak málo souvisí hmatový smysl se skutečným vědomým duševním denním životem. To můžete poznat podle toho, že dojmy jiných smyslů budete moci snadno uchopovat v paměti, ale zkušenosti hmatového smyslu - zkuste jen, jak málo je můžete uchovat v paměti. Jen málo si vzpomenete, jak jste cítili nějakou látku třeba před lety, jak dokonce máte malou potřebu si na to vzpomenout. To se noří dolů, tak jako světlo přestává svítit a klesá do soumraku, když Slunce zachází v souhvězdí Vah do noci, do oblasti nočních souhvězdí.

A úplně skryté, řekl bych, jsou pro bdělý duševní život smysly další. Smysl životní - ano, najdete pramálo v duševních pozorováních vnější vědy, že se vůbec o tomto životním smyslu hovoří. Obyčejně se přece hovoří jen o pěti smyslech dne, smyslech bdělého vědomí. Ale tím se nepotřebujeme dále zabývat. Tento životní smysl je smyslem, jímž v sobě cítíme svůj život, ale vlastně jen tehdy, když je život narušován, když onemocní, když nás to či ono bolí; potom přichází životní smysl a ukazuje nám, že právě to či ono způsobuje bolest. Je-li život zdravý, je ponořen do hlubin, tak jako tu není světlo, když je Slunce ve Štíru nebo v jiném nočním souhvězdí.

A právě tak je tomu se smyslem pohybovým. Tento smysl je tím, čím vnímáme, jak v nás probíhají skutečnosti tím, když něco uvádíme do pohybu. Teprve nyní hovoří zevní věda něco o tomto smyslu pohybovém, teprve nyní ví o způsobu, jak klouby na sebe navzájem tlačí, když například ohnu prst, tlačí kloubní plocha na druhou, tím se vnímá pohyb, který koná naše tělo. Jdeme, ale jdeme nevědomě. Základem toho je můj smysl - vjem pohybové schopnosti je také vylit do noci vědomí.

Vezměme si dále smysl pro rovnováhu. Získáváme jej vlastně v životě pozvolna. Ale nemyslíme na to, protože je v noci vědomí. Dítě jej ještě nemá, leze po zemi. Smysl pro rovnováhu se teprve získává. Věda objevila teprve v posledních desetiletích smyslový orgán pro rovnováhu. Hovořil jsem o tom, že jsou v uchu tři polokruhovitě kanálky, které stojí k sobě navzájem kolmo ve třech směrech prostoru. Jsou-li tyto kanálky v nás poškozeny, dostáváme závratě, to znamená, že nemáme již rovnováhu. Tak jako máme pro sluch zevní ucho, pro vidění oko, tak máme pro rovnováhu tři polokruhovitě kanálky, které

jsou jen spojeny zvláštním zbytkem spřízněností tónu a rovnováhy vůči uchu. Ale jsou tu uvnitř v dutině skalní kosti ucha. Tři polokruhy jsou vytvořeny z malých droboučkových kostiček. Ale stačí, aby byly poškozeny, a možnost udržet rovnováhu je ta tam! Citlivost pro tento smysl rovnováhy získáváme teprve během svého raného dětství, ale tento smysl je také ponořen do noci vědomí. Nepozorujeme jej.

Potom přichází úsvit a zasnívá vzhůru do vědomí. Uvědomte si ale, jak málo mají co činit ony smysly, které jsou také ještě poněkud skryty - smysl čichový a smysl chuťový - s našim duševním životem ve vyšším smyslu. Musíme se již ponořit do tělesného života, abychom se mohli správně vžít do smyslu čichového. Nu, smysl chuťový je již silným svítáním pro lidi, tady to již svítá vzhůru do vědomí. Ale můžete ještě stále učinit ten duševní experiment, který jsem předtím uvedl pro smysl hmatový. Velmi těžko si budete vzpomínat na vjemy smyslu čichového a chuťového. A jen tehdy, když se duševní život ponoří do nevědomí, potom se tento čichový smysl poněkud uplatňuje pro vědomý život duševní. Víte možná, že existovali hudebníci, kteří byli zvláště inspirováni tím, že přišli do blízkosti stejné vůně, kterou už jednou prožili při jiné hudební tvorbě. Vůně nezasvítá vůbec do paměti, ale do plného vědomí zasvítají tytéž duševní děje, které souvisí se smyslem čichovým. Smysl chuťový, ten již pro většinu lidí zasvítá silně. Ale přece většina lidí ukazuje, že smysl chuťový přece ještě spočívá poněkud v polosvětle duševního života, ještě není v plném denním duševním životě. Neboť jen velmi málo lidí se spokojí s čistě duševním dojmem chuťového smyslu, jinak bychom musili být spokojeni, když nám něco velmi chutnalo, že si na to opět vzpomeneme. A toto není pro většinu lidí, jak víte, lhostejné, chtějí to opět mít, nejsou spokojeni s pouhým vzpomínáním na to, co jim velmi chutnalo.

Potom se dostáváme vzhůru se smyslem zrakovým, tam, kde vychází Slunce vědomí, jsme v plném bdělém vědomí se smyslem zrakovým. Slunce jde stále výš a výše. Dospívá ke smyslu tepelnému, ke smyslu tónovému, od smyslu tónového ke smyslu řečovému. Zde stojí Slunce v polední době. Mezi smyslem tónovým a řečovým je polední čas duševního života. Nyní přichází smysl myšlenkový a smysl pro já. To není smysl pro vlastní já, nýbrž pro vnímání já v druhém člověku. To je vnímání, to je přece smysl! Vědomí o vlastním já, to je něco zcela jiného. To jsem kdysi vyložil v přednáškách o antroposofii. Nezáleží zde na tom, že víme o svém vlastním já, nýbrž že stojíme vůči druhému člověku a že on nám otvírá své já. Vnímání jeho já, to je smysl pro já, nikoli vnímání vlastního já.

To je, milí přátelé, dvanáct smyslů, před nimiž se jeví jaksi duševní život člověka jako Slunce vždy před jedním z dvanácti souhvězdí. To vám dokládá, jak je člověk v nej pravdivějším smyslu slova skutečně mikrokosmem. Ano, vůči takovým věcem je naše současná věda ještě úplně a naprosto nevědoucí. Naše současná věda nechá platit ještě smysl tónový, ale nikoli již smysl řečový, ačkoli by nikdy pouhým smyslem tónovým nemohlo být uchopeno mluvené slovo ve svém vyšším významu. K tomu musí přistoupit smysl řečový pro význam toho, co se vyjadřuje v slově. Ale zase není smysl řečový totožný se smyslem myšlenkovým a smysl myšlenkový se smyslem pro já. Jak se naše doba vzhledem k tomu mylí, pro to bych vám chtěl uvést příklad.

Eduard von Hartmann který skutečně velmi silně hledal, začíná svou knihu „Psychologie (nauka o duši)“ dále uvedenými slovy. S jakousi samozřejmostí říká: „ *Východisko psychologie (tedy nauky o duši) jsou psychické fenomény, tzn. duševní úkony, a to pro každého člověka vlastní, jelikož jsou mu jen tyto bezprostředně dány a nikdo nemůže nahlížet do vědomí druhého.* “ První věty nauky o duši od nej významnějšího filosofa bezprostřední současnosti vycházejí z toho, že se popírají tyto smysly: smysl řečový, smysl myšlenkový, smysl pro já. Nic se o tom neví. A pomyslete přece, že tuje případ, kdy se musí stát vědeckým nej abstraktnější nesmysl, přímo absurdita, aby se mohly tyto věci popírat! Právě když nejsme zmateni touto vědou, můžeme velmi snadno rozpoznat chyby, které tato věda činí. Neboť tato věda, tato nauka o duši říká: „ *Do duše druhého nenahlížíš, tu si vysvětluješ jen z projevů.* “ Tedy pomyslete, milí přátelé, že si máme vysvětlovat duši druhého na základě jejich projevů! Když někdo řekne člověku milé slovo, to se má teprve vysvětlovat. Je to pravda? Milé slovo působí bezprostředně jako barva, která působí na vaše oko. A to, co žije v duši jako láska, je neseno do naší duše na perutích slova tak, jak je nesena barva do našeho oka. Je to bezprostřední vjem. O nějakém vysvětlování tu nemůže být řeči. Věda nás musí nejprve uzavřít v naší egoitě svým smyslem, abychom nebyli upozorněni na to, že když žijeme s našimi bližními, že žijeme bezprostředně s jejich dušemi. A řekl jsem, že se to uplatňuje u smyslu pro já, u smyslu myšlenkového, u smyslu řečového. Žijeme s dušemi druhých lidí, jako žijeme s barvami a s tóny. Kdo to nenahlíží, neví vůbec nic o duševním životě. Žijeme bezprostředně s duševním životem druhých lidí. To je tím nejdůležitějším, abychom právě takové věci prohlédli. Dnes jsou rozšířeny obšírné teorie o tom, že vlastně všechny dojmy, které dostáváme o druhých lidech, jsou prý jen symbolické a musí se vysvětlovat z projevů. Ale na tom není vůbec nic pravdivého.

Nyní si vytvořte před svou duší obraz: Slunce vychází, objevuje se světlo, Slunce opět zachází. Utvořte si tento obraz. Je to makrokosmický obraz mikrokosmického duševního života člověka, který se pohybuje - ovšem nikoli v koloběhu, nýbrž tak, jak je to potřeba pro lidský duševní život - uvnitř dvanácti souhvězdí duševního života, to jest uvnitř dvanácti smyslů. Pokaždé, když vnímáme já druhého člověka, jsme na denní straně duševního Slunce. Když se noříme do sebe samých, do své vnitřní rovnováhy, kdybychom vnímali svůj pohyb, jsme právě na noční straně duševního života (ale nevnímáme jej, právě protože je to noční strana). Nyní se vám nebude zdát tak nepravděpodobné, když vám řeknu: Když člověk prochází dobou mezi smrtí a novým zrozením, mají pro něho zvláště velký význam ony smysly, které zde vstupují do nitra, které zde zapadají (protože ty se potom zduchovňují). A zapadají (jako Slunce) více ty smysly které zde vycházejí (jako Slunce). Tak jako vychází Slunce, tak vychází lidská duše, řekl bych, že ona vychází mezi smyslem chuťovým a zrakovým, a opět zapadá ve smrti. Když my (to si můžete přečíst v různých popisech, které jsem dal v dřívějších cyklech), když my nacházíme nějakou duši v době mezi smrtí a novým zrozením na oné straně, tak ji nacházíme, jako by byla s námi vnitřně spojena (to najdete naznačeno již v „Tajné vědě“), ne jako bychom vůči ní stáli zevně a jako bychom přijímali dojem jejího já zvenčí, nýbrž spojením. Tu se stává smysl hmatový zcela duchovním. A co nyní zůstává nevědomým, nočním: smysl pro rovnováhu, smysl pro pohyb. To vše hraje, zduchovněno, největší úlohu v životě mezi smrtí a novým zrozením.

Je tomu skutečně tak, že se pohybujeme veškerým životem, jako se pohybuje Slunce dvanácti souhvězdími. Vstupujeme do svého života, když naše vědomí vychází (jako Slunce) pro smysly jaksi u jednoho sloupu, u jednoho světového sloupu, a zapadá (jako Slunce) u druhého světového sloupu. Kolem těchto sloupů procházíme, míváme je, když jaksi vstupujeme na hvězdném nebi z noční strany do strany denní. Na to se snažily stále poukazovat okultní nebo symbolistické společnosti, nazývajíce sloup zrození, tj. sloup, jež člověk mívá, když vstupuje do života denní strany, nazývali jej Jakim. Musíte hledat tento sloup nakonec na nebi. A že potom to, co je během života mezi smrtí a novým zrozením vnější svět, vnímáním smyslu hmatového rozšířeného na celý svět, kdy nehmatáme my, nýbrž jsme hmatáni, kdy cítíme, jak se nás všude dotýkají duchovní bytosti, kdežto zde se dotýkáme něčeho jiného, kdy žijeme v pohybu, takže ten pohyb cítíme, tak jako kdyby v nás cítila krvinka svůj vlastní pohyb, nebo sval svůj vlastní pohyb, tak se cítíme v makrokosmu v pohybu mezi smrtí a novým zrozením. Cítíme rovnováhu a cítíme se uvnitř v životě celku; zde

je náš život uzavřen v naší kůži, tam se ale cítíme uvnitř veškerého všeobecného života a cítíme se v každé poloze jako dávající sami sobě rovnováhu. Zde nám dává rovnováhu tíže Země a zpravidla o tom vlastně nic nevíme. V životě mezi smrtí a novým zrozením cítíme v každém okamžiku rovnováhu. To je bezprostřední pocit, druhý je stránka duševního života. Člověk vstupuje do pozemského života, jsa Jakimem ujišťován: To, co je venku v makrokosmu, to žije nyní v tobě, ty jsi nyní mikrokosmem, neboť to slovo „Jakim“ znamená „V tobě je božskost vylita ve světě“.

Boas, druhý sloup, je u vstupu smrtí do duchovního života. To, co je shrnuto slovem „Boas“, znamená přibližně toto: „To, co jsem až dosud hledal v sobě - sílu, tu najdu vylitu v celém světě, v ní budu žít.“ Ale takové věci můžeme chápat jen tehdy, když do nich pronikáme duchovním poznáním. V symbolických bratrstvech jsou tyto věci naznačovány symbolicky. Více jsou naznačovány v našem 5. poatlantickém období z toho důvodu, aby se tyto věci lidstvu zcela neztratily, aby později opět mohli přijít lidé, kteří to, co je uchováno ve slovu, také pochopí.

Všechno to, co se zevně v našem světě vyžívá, to je opět otisk toho, co existuje venku v makrokosmu. Jako je náš duševní život mikrokosmem v tom smyslu, jak jsem vám to naznačil, tak je také jaksi duševní život lidstva vytvořen z makrokosmu. Pro naši dobu je velmi významné, abychom oba obrazy sloupů, o nichž jsem hovořil, obdrželi v našich dějinách. Tyto sloupy znázorňují život jednostranně, neboť život je jenom stavem rovnováhy mezi oběma - životem není ani Jakim, protože ten je pře-chodem od duchovna k tělu, a životem není ani Boas, protože ten je přechodem od těla k duchu. Rovnováha je to, na čem záleží. Ale to lidé chápou tak obtížně. Lidé hledají vždy jednu stranu, vždy extrém, nehledají rovnováhu. Proto stojí jaksi skutečně dva sloupy vztyčené také pro naši dobu. Ale musíme, chápeme-li správně svou dobu, procházet středem. Musíme totiž, milí přátelé, skutečně pojímat to, co existuje v realitě, nikoli si vymýšlet (hinbriiten) v onom bezmyšlenkovitém životě, v němž si vymýšlí dnešní materialismus. Hledáte-li sloup Jakim v naší současnosti, tak jej v naší současnosti máte. Sloup Jakim existuje ve velmi významném muži, který už nežije, který již zemřel, ale ten sloup existuje. Existuje v Tolstém.

Uvažte, že v Tolstém vystoupil muž, který chtěl v podstatě odvrátit všechny lidi od zevního života, chtěl je zcela odkázat na nitro. Hovořil jsem o Tolstém v prvních dobách našeho antroposofického hnutí. Chtěl odkázat všechny lidi zcela na to, co se děje jenom v nitru člověka. Tedy Tolstoj neviděl ve vnějším působení ducha jednostrannost, která se mi vyjevila zvláště charakteristicky,

když jsem tehdy hovořil o Tolstém - byla to jedna z prvních přednášek, které jsem zde konal. Tato přednáška mohla tehdy ukázat Tolstého ještě ze stránky nám blízké. On Tolstoj chápal první dvě třetiny, poslední třetinu již nechápal, protože se hovořilo o reinkarnaci a karmě. To nechápal. Představoval jednostrannost, úplně utlumení zevního života. A jak člověk pocítuje bolestně, jak nekonečně bolestně to, že on představuje takovou jedno-strannost. Pomysleme na nesmírný kontrast, který tu existuje mezi názory Tolstého, jimiž je ovládána velká část intelektuálů Ruska, a mezi tím, co se nyní v těchto dnech opět odtamtud na nás valí. Ach, to je jeden z nejstrašnějších kontrastů, které si jen lze myslet! To je jednostrannost!

Druhý sloup, sloup Boas, dochází také v naší době historicky svého výrazu. Představuje rovněž jistou jednostrannost. Je to hledání duchovna jediné v zevním světě. Před několika desetiletími se to ukázalo tam na druhé straně - v Americe, kde se objevil, řekl bych, protinožec Tolstého v Keelym, před jehož duší stál ideál zkonstruovat motor, který není hnán ani párou, ani elektřinou, nýbrž je hnán oněmi vlnami, které vyvolává člověk sám ve svém tónu, ve své řeči. Myslete si nějaký motor, který je sestaven tak, že člověk může oněmi vlnami, které vyvolává v řeči, nebo je může vůbec vyvolávat ve svém duševním životě, že je tento motor uváděn do pohybu. To byl ještě ideál. Díky Bohu, že to bylo tehdy ideálem! Neboť čím by se stala tato válka, kdyby se byl opravdu Keelyho ideál uskutečnil! Jestliže se to jednou uskuteční, potom se teprve uvidí, co znamená kmitání ve vnější motorové síle. - To je druhá jednostrannost. To je sloup Boas. Musí se procházet mezi oběma sloupy.

V symbolech, které jsou uchovány, je obsaženo mnoho, mnoho. Naše doba je povolána k tomu, aby tyto věci chápala, do těchto věcí pronikala. Kontrast, který se jednou bude pocítovat mezi vším duchovním a tím, co se sem ze Západu přivalí jako obrovský válec, stane-li se Keelyho motor realitou, to bude ještě zcela jiný kontrast, než ten, který tu existuje mezi názory Tolstého a tím, co se valí jako válec z Východu. Oh, o tom se nemůže dále mluvit! -

Ale je nutné, abychom se postupně nořili do tajemství vývoje lidstva, abychom nahlédli, jak je skutečně vyjádřeno v lidské moudrosti po tisíciletí symbolicky nebo jinak to, co se stává realitou, co se stává realitou v různých stupních. Dnes jsou lidé u jakéhosi hmatajícího tápání, milí přátelé, u pozvolného hmatajícího tápání. Upozornil jsem vás v posledních pozorováních na to, jak takový člověk jako Hermann Bahr, s nímž jsem býval v mládí často pohromadě, jak takový člověk jako Hermann Bahr hledá, zápasí, tápaje hmatem nyní, když se stal pětapadesátiletým člověkem a napsal tolik spisů; na

jedné straně hledá tápavě v Goethovi a přiznává, že se teprve nyní počíná ke Goethovi přibližovat, a na druhé straně počíná chápat něco z toho, že existuje vedle zevních věcí cosi jako duchovní věda. Uvedl jsem vám, jak líčí osobnost Františka ve svém románu „Nanebevstoupení“, který právě nyní vydal, líčí jaksi vlastní běh vývoje, líčí, jak sám procházel zevní vědou. Byl u botanika Wiesnera ve Vídni, byl u Ostwalda v chemické laboratoři v Lipsku, byl u Schmollera v národohospodářském semináři v Berlíně, byl u Richeta ve Francii, aby studoval psychologii a psychiatrii, byl u Freuda ve Vídni (samozřejmě člověk současnosti musí být také u Freuda ve Vídni, když prochází různými vědeckými sensacemi!), byl u theosofů v Londýně atd. - víte přece, že jsem vám to předčítal. Ano, ale vidíte, k jaké víře se propracovává tento František, který představuje vlastně jednoho z tápajících lidí současnosti. K jaké víře se tento František propracovává? To je velmi zajímavé. Tápe a tápe (snad to není žádná domyšlivá povýšenost, inu, o tom budu mluvit později), a jak tápe, tu mu zasvítá něco takového, co je potom vyjádřeno těmito slovy: *„Nebyl již ve stavu duchovní nevinности (tento František). Ale neexistoval snad jakýsi druh jiné nevinности, nevinности znovu získané? Neexistovala nějaká zbožnost poníženého rozumu, který poznává své hranice, víra vědoucích, naděje ze zoufalství? Což nežili ve všech dobách osaměli, skrytí moudří mužové, odvráceni od světa, spojeni navzájem tajnými znameními, podivuhodně působící v tichosti silou téměř magickou, ve vyšší oblasti nad národy, nad vyznáními, bez hranic, v prostoru čistší lidskosti, bližší Bohu? Neexistovalo dnes ještě všude ve světě roztroušené a skryté rytířstvo Svatého Grálu? Což neexistovali učedníci jaksi neviditelné, nedostupné, pouze vycitované, ale všude působící a vše ovládající, osud určující bílé lóže? Což neexistovalo stále na Zemi jaksi anonymní společenství svátých, kteří se navzájem neznají, nic o sobě nevědí, a přece působí jeden na druhého, ba společně, pouze paprsky svých modliteb? Již v jeho teosofickém období jej takové myšlenky velmi zaměstnávaly, ale on zjevně poznával vždy jen falešné theosofy, asi se ti praví nedávali poznat... “*

Františkovi přicházejí takové myšlenky, když proletěl světem, byl všude, o čem jsem vám řekl, a potom se opět vrátil do své domoviny - je to pravděpodobně Salcburk, o který jde. A tady v jeho salcburské domovině mu přicházejí tyto myšlenky. Chtěl jsem říci, že to není neskromné a nemá to být neskromné - u nás tento František nebyl. Ale můžeme tak trochu nalézt důvody, proč u nás nebyl. Vzpomíná si, ano, zde musím ještě předpokládat, že si vzpomněl, když tak pátral po lidech, kteří usilují o duchovní statky, vzpomněl si na jednoho Angličana, kterého kdysi poznal v Římě. Také ho líčí, tohoto

Angličana, kterého poznal v Římě: „Byl to chytrý muž ve zralém věku, z dobré rodiny, bohatý, nezávislý mládenec a pravý Angličan střízlivý, praktický, nesentimentální, zcela nehudební, neumělecký, drsný, spokojený smyslový člověk, rybář, veslař, plavec na plachetnici, velký jedlík, milovník popíjení, světák, kterého rušila v jeho spokojenosti jen jedna vášeň, totiž zvědavost, aby vše viděl, vše poznal, všude jednou byl, vlastně jen proto, aby nakonec, ať se mluvilo o jakémkoli místě, mohl uspokojeně říci: Ach ano, zná ten hotel, v němž ho ubytoval Cook a pamětihodnosti, které navštívil, lidi vysoce postavené či slavné, s nimiž se stýkal. Aby cestoval pohodlněji a mě! všude přístup, byla mu dána rada, aby se stal zednářem. Pochvaloval si užitečnost tohoto spojení a domníval se, že objevil, že musí existovat ještě nějaké podobné, avšak ještě lépe vedené a mocnější spojení vyššího rázu, k němuž by chtěl rozhodně přistoupit, jakoby se byl samozřejmě obrátil na ještě jiné-ho, lepšího Cooka, kdyby byl někde k nalezení. Nedal si vymluvit, že svět je ovládán nějakou zcela malou skupinou tajných vůdců, že takzvané dějiny jsou řízeny těmito skrytými muži, kteří jsou neznámí i svým nejbližším služebníkům, a tito služebníci jsou zase neznámí svým služebníkům. A tvrdil, že jdouce po stopách této tajné světové vlády, tohoto pravého zednářství, jehož je ono druhé zednářství pouze pošetilou kopií s nepostačujícími prostředky, že naše! sídlo této skupiny v Římě, právě u těch monsignorů, z nichž je ale ovšem většina opět nic netušícími staty, jejichž zástup prý skrývá ony čtyři nebo pět skutečných pánů světa. A František se musel ještě dnes smát tomuto komickému zoufalství toho Angličana, který měl nyní tu smůlu, že nikdy nepřišel k tomu pravému, nýbrž pokaždé zase pouze k těm statistům, ale nedával se tím pomýlit, nýbrž měl! vždy ještě více respektu před takovým dobře chráněným, neproniknutelným spojením, a sázel všechno na to, že bude do tohoto spojení přece jen nakonec vpuštěn, i kdyby musel zůstat až do konce svého života v Římě a musel si obléci kutnu, nebo kdyby se musel dát obřezat, neboť tady všude věřil v neviditelná vlákna jakési moci obepínající celý svět. Nebyl ani proti tomu, aby velmi očerňoval Židy, a vyslovoval příležitostně s největší vážností podezření, zda snad v tomto posledním, nejvnitřnějším kruhu tohoto skrytého světového tkaniva nesedí v nejvyšší shodě rabíni a monsignori pohromadě, což by mu bylo bývalo ostatně lhostejné, jen kdyby jej nechali čarovat společně s nimi. “

Zde máte karikaturu toho, co jsem vám přece řekl, jak existuje jakési impérium v impériu, malý kruh, který vyzařuje do druhých svou moc. Jen si ten kruh představuje onen Angličan (a František s ním) jako společenství rabínů a monsignorů. To jsou právě ti, kteří v něm nejsou! Ale vidíte, že on jen tak tápe.

Proč vlastně tápe? Ano, vzpomíná si opět na blouznivé vrtochy onoho Angličana;

„A teprve mnohem později připadl na myšlenku, zda by snad také někdo, komu nebyly vrozeny takové schopnosti, mohl být jich účasten, zda by se mohl k těmto silám vychovat, zda by je mohl získat trénováním. Ale teosofická cvičení ho spíše zklamala... “

Tak jich zanechal! Hled'te, milí přátelé, v naší době existuje takové tápání. Lidé, jako Bahr, přicházejí do stařeckého věku, a tu dostanou nápad, načež si činí groteskní představy. Je tu ještě obsažena jedna taková groteskní představa. Jak vidíme, je nyní tento František pozván ve své domovině k jednomu kanovníkovi. Tento kanovník je zcela tajuplná osobnost, která je v Salcburku velmi důležitá (město Salcburk není jmenováno, je jen poznáváno), má větší důležitost, než kardinál, neboť celé město již nehovoří o kardinálovi, nýbrž o tomto kanovníkovi. Ačkoli je tam tucet kanovníků, hovoří se jen o tomto kanovníkovi, takže František má takovou ideu, zda není sám jedním z té bílé lóže. Víte přece, jak snadno se může přijít k takovým názorům. Nyní je jednou František pozván do společnosti k tomuto kanovníkovi, kde je už mnoho lidí. A ten kanovník je skutečně velmi tolerantní muž; neboť pomyslete, že společně s Františkem je katolickým kanovníkem pozván židovský bankéř společně s jedním jezuitou, františkánským mnichem a některými jinými. Je to veselý oběd. Ten židovský bankéř je notabene bankéř, kterému jsou téměř všichni zavázáni velkými díky, který vše činí skutečně nesobecky, neboť zpravidla vůbec nežádá, aby se mu opět vracelo, co si lidé od něho vypůjčili, nýbrž stačí mu být každého roku pozván k takovému pánovi, jako je onen kanovník, to mu činí radost. A brzy je onen jezuita a židovský bankéř v takovém rozhovoru, že už je to pro Františka příliš silné. Odchází, protože skutečně dělají ohavné vtipy, jde ke knihovně a kanovník ho následuje.

„Knihovna nebyla velká, ale vybraná. Z teologie to nejnmutnější, bolandisté, mnoho z františkánství, Mistr Eckhart, duchovní cvičení Katharina von Genua, mystika Gorreova a Mohlerova symbolika. Filosofie už tu bylo více celý Kant, včetně spisů Kantovy společnosti, Deussenovy Upanišady a jeho dějiny filosofie, Vaihingerova filosofie Jako kdyby' a velmi mnoho toho, co kritizuje poznání. Potom řečtí a římsktí klasici, Shakespeare, Calderon, Cervantes, Dante, Macchiavelli, Balzac v originále a z Němců jen Novalis a Goethe, tento v různých vydáních, jeho Přírodovědecké spisy ve výmarském vydání. František vzal z toho jeden svazek a nalezl na okraji mnoho poznámek psaných rukou kanovníkovou,

který právě v tomto okamžiku opustil mladého mnicha a jezuitu, přistoupil k Františkovi a řekl: Ano, tyto Přírodovědecké spisy Goethovy nezná nikdo. "

Nyní je charakteristické, co kanovník nachází na těchto Přírodovědeckých spisech Goethových, charakteristické jak po té stránce, co je skutečně v nich a co také kanovníku z toho zsvítá, tak i po té stránce, že kanovník je skutečně katolickým kanovníkem.

„Ano, Goethovy Přírodovědecké spisy nezná nikdo. Bohužel! Zde najednou vyhlíží ten starý pohan, kterým přece naprosto musí být, zcela jinak, a potom teprve chápeme konec Fausta.. "

Zde má pravdu, ten kanovník. Nelze pochopit konec Fausta, neznáme-li Goethovy přírodovědecké názory.

„ Nedovedl jsem si nikdy představit, že Goethe se tu najednou projevuje katolicky, jen pro malebné působení. "

Tedy kanovník ho samozřejmě bije do šíje, ale to přece nic nedělá.

„ K tomu je přece můj respekt před tímto básníkem příliš veliký, jako před každým básníkem, než abych se domníval, že by se někdo, když právě říká své poslední slovo, měl převlékat do nějakého kostýmu. "

To se totiž domnívá skutečně většina lidí, že si Goethe nyní opravdu jen navlékl jakýsi kostým, když napsal velkolepou, grandiózní závěrečnou scénu svého Fausta!+)

„Ale v Přírodovědeckých spisech stojí přece na každé stránce, jak byl Goethe katolický. "

+) Připomeňme, že Goethe zařadil do svého *Fausta* i sžíravě-kritické scény poukazující na hamižnost katolických církevních hodnostářů, ale závěrem II. dílu tohoto *Fausta* se objevují postavy jako *Pater exstaticus*, *Pater profundus*, *Pater seraphikus*, dále *mladší andělé*, *zralejší andělé*, *blažená pacholátka*, *doctor Marianus*, *sbor kajicnic*, *magna peccatrix*, *mulier samaritana*, *una poenitentium*, *Mater gloriosa*, *Chorus mystikus*. Tyto pojmy si Goethe sice vypůjčil z katolické mystiky, ale nebyla to laická přetvářka, snad jakési katolické přestrojení „pro efekt“; bylo to výrazem Goethova vážného vztahu k těmto postavám katolické mystiky k hlubokým spirituálním pokladům katolické církve. - Pozn. R. Z lnu kanovník nazývá vše to, čemu rozumí a co mu vyhovuje, katolickým. Ale to nás nemusí nijak rušit.

„Jak byl Goethe katolickým snad nevědomě a v každém případě, aniž měl k tomu patřičnou odvahu. Čte se to, jako kdyby byl někdo, kdo není obeznámen s katolickými pravdami, tyto pravdy objevil takřka mimoděk, na vlastní pěst, ze sebe sama, přičemž se to ovšem neobejde bez četných násilností a podivností, ale

přece v celku nechybí nic rozhodujícího, nutného a podstatného, dokonce jistá dávka pověry, magie nebo jak to chceme nazvat, co zůstává správným rozeným protestantům na naší svaté nauce vždy tak podezřelé, dokonce ani to nechybí! Často jsem sotva věřil svým vlastním očím! Jestliže ale přijdeme u Goetha na stopu skrytému katolíkovu, tak ho vidíme brzy všude. Jeho důvěra k Duchu svátému, kterého ovšem nazývá raději geniem, jeho hluboký cit pro svátosti, jichž je mu jen ještě příliš málo, jeho smysl pro trestání, jeho nadání pro úctu, zejména ale, že se nikdy nespokojí s vírou - zcela neprotestantsky, nýbrž všude naléhá na uznání Boha živoucím činem, zbožným dílem, zejména toto tak vzácné, nejvyšší, nejobtížnější chápání, že člověk nemůže být Bohem uchopen, pokud sám Boha neu chopí, pochopení této strašné lidské svobody, že musí sám volit a vzít nabízenou milost, ale že ji může také odmítnout, kteroužto svobodou se stává milost boží člověku, který se pro ni rozhodne, který si ji vezme teprve vlastní zásluhou, to vše je také v jeho přeháněních, také v jeho pokřiveních ještě tak ryze katolické " (tady by nás zajímalo, co ten kanovník nazývá přeháněním, co je tak ryze katolické?), „Je jsem mohl, jak vidíš“ (kanovník tyká totiž všem lidem, které má rád) „ dosti často psát na okraji místa u Tridentského koncilu, kde místy stojí týmiž slovy totéž. “

Usnesení Tridentského koncilu - pomyslete si katolického kanovníka, který píše usnesení Tridentského koncilu vedle slov Goethových! Tu máte to, co prochází lidstvem a co lze nazvat jádrem duchovního života, které je společné všem lidem. Nesmíme to brát jen jako frázi, nýbrž musíme to brát, jak může být ta věc míněna.

A pak říká kanovník dále: „A když vypravoval Zachariáš Werner, že byl jednou větou ve , Wahlverwandschaf- ten příbuzenstvu podle volby ' učiněn katolickým, tak mu to doslova věřím. Čímž samozřejmě nechci popřít“ nyní se projevuje opět jako kanovník - „že existuje vedle toho také Goethe pohanský, protestantský, ba dokonce téměř židovský (nám to vůbec nevadí, nám je to právě vhod!) a nechci ho naprosto vynášet jako vzor katolíka... “

Co ale k tomu kanovník ještě říká, to nám může být již zcela příjemné. Nechci to nikomu vnucovat, ale mně je to zcela sympatické: „Kdyby byl dokonce katolíkem, čímž byl ještě spíše, než povrchní a lesní a luční monista, jehož nechávají novoněmečtí řídicí učitelé defilovat pod jeho jménem... “

Tím jsou samozřejmě míněni Richard M.Meyefr", Albert Bielschowski, Eduard Engel, novoněmečtí řídicí učitelé, kteří napsali svá novoněmecká díla o Goethovi.

Tedy vidíte, že již v podstatě děláme něco, k čemu směřuje skrytě temná touha doby, a tam to musí opravdu směřovat, to je vážná věc.

A nyní vzpomeňte ještě na něco jiného, milí přátelé. Vzpomeňte si na některé z prvních přednášek, které jsem konal v našich pobočkách během této osudné doby, kdy jsem hovořil o jednom otřesném okultním zážitku (většina z vás to bude jistě vědět), kdy duše Františka Ferdinanda zavražděného v Sarajevu hraje zvláštní úlohu v duchovním světě. Většina z vás si pamatuje, jak jsem vypravoval, že tato duše tam jaksi dosáhla kosmického významu. A nyní vychází (nyní!) tento román, v těchto týdnech se kupuje, a tu je v něm tento arcivévoda František Ferdinand charakterizován mužem, který vstoupil do služby pod maskou blbce jako čeledín u salcburského statkáře, u bratra Františkova, který se tam vzpouzel a musel být k práci poháněn bitím. Když se udála vražda v Sarajevu, tu se chová tak, že ho lidé opět bijí, tohoto hlupáka. A jelikož u něho nacházejí Španělsky psané knihy, nu tak je přece dost samozřejmé, když nachází na kostelních dveřích vyvěšenou zprávu o zavraždění Františka Ferdinanda, že říká: Ano, tak musel skončit, jinak tomu nemůže být! Co mohou lidé jiného předpokládat, než že je zapleten do toho spiknutí, přestože se vražda uskutečnila v Sarajevu a ten hlupák je v Salcburku - to ale nevádí takovým lidem, kteří se v této věci hrabou. Samozřejmě je zapleten do Sarajevského spiknutí. A Španělsky psaný sešit - je to samozřejmě španělský anarchista! Nyní se dostává tento španělský sešit k zemskému soudnímu radovi, který samozřejmě neumí Španělsky a chce se rychle pokud možno celé věci zbavit. Poté byl tento hlupák spoután a k tomuto radovi předveden. Ten by měl jít kvůli tomu do Vídně, tam vyřešit, co se má stát s tímto španělským anarchistou. Ale on se přece nemůže blamovat. Také je nadšeným horským turistou a nastává snad poslední krásný den - tedy jen rychle s ním pryč! Nechápe z toho nic. Jisté však přece je, že je to španělský anarchista. Tu si vzpomene, že František byl přece ve Španělsku (vypravoval jsem vám, že Bahr byl přece také ve Španělsku), ten to umí číst. Nu, ať mu z toho udělá výtah. František čte tento rukopis, tento svazek, a co objevuje? Nejhlubší mystiku! Naprosto nic anarchistického - nejhlubší mystika. V tomto rukopise je skutečně velmi mnoho podivuhodně krásného. Ten hlupák, který je za blba, ten to napsal, protože byl svou mystikou veden tak, že chtěl pro svět odumřít. (Takovou cestu nechci samozřejmě obhajovat.) On je to vlastně španělský princ. Nu, zde tak splývá charakteristika španělského prince s charakteristikou arcivévody Jana, který jednou odešel z rakouského císařského domu a šel do světa. Není-liž pravda, on nemohl charakterizovat Rakušana, ale tuto postavu v

tom nacházíme. Tu připadne na to, aby řekl: Je to princ španělský. Můžete si myslet, co to znamená v Salcburku! Můžete si pomyslet ty okolnosti v ubohém Salcburku. Oni chytli anarchistu, spoutali jej - a nyní je to španělský princ! Ale muž, který následníka trůnu znal, co o něm říká nyní, když již vystoupil jako princ a jako mystik?

Zakletý, nyní kouzla zbavený princ, ještě ve svých starých šatech a také jinak ten starý, ale přesto jiný od té doby, co František věděl, že to bylo přestrojení, řekl usmívaje se: *„Odpusťte mi ten podvod, který vlastně pro můj cit žádným podvodem nebyl. Princem Donem Tadeem již dlouho nejsem. Nutí-li mě okolnosti ho nyní opět nějakou dobu představovat, tak mi připadá tato úloha mnohem těžší! Pro sebe jsem byl skutečně starým hlupákem, a pokud jsem vůbec lhal, byl bych obelhával sebe, nikoli vás. Že bych vám způsobil nepříjemnosti, nemohl jsem vědět. Je mi to velmi líto. Bylo to ovšem nejhoupější nedorozumění. Znal jsem přesně následníka trůnu, aniž bych se s ním setkal, byl mi velmi drahý, byli jsme spojeni, i když ne zdejším způsobem.“* {„Zdejším způsobem míní spojení na fyzické úrovni). *Již dávno překročil hranice pozemské působnosti a stál již jednou nohou v jiném prostoru čistě duchovního konání. Musel nyní zcela na onu druhou stranu, to jsem věděl. Aby to splnil, nemohl již zůstat. Teprve odtamtud se uskuteční jeho čin. Divil jsem se jen, že soud s ním tak dlouho otálel. A když jsem oné neděle, vycházejí z kostela, kde jsem byl v modlitbě opět znovu ujištěn, našel stísněný zástup, věděl jsem ihned, že byl konečně osvobozen. Co se skrze něho má stát, může vykonat teprve z druhé strany. Zde to mohl jen slíbit, jeho život byl jen předběžným náznakem. Nyní se teprve může odebrat tam. Nemohl jsem si ho nikdy představit jako konstitučního monarchu, s parlamentarismem a celým tím humbukem. Pro něco takového byl jeho formát příliš velký. Tak vzal na sebe čin jedním rázem. Tento mrtvý bude nyní teprve žít, opravdově žít. To jsem při té zprávě cítil, to mívá slova: Tak musel jednou skončit!*“

To řekl o tom atentátu. Musím říci, že jsem byl mimořádně pozoruhodně dotčen, když jsem četl před několika dny tuto věc v Bahrově spise Nanebevstoupení. Srovnajte to, co před nás nyní předstupuje v tom románu, s tím, co zde bylo řečeno z reality duchovního světa! Snažte se tím poznat, jak hluboko jsme v realitě s duchovní vědou; jak ti, kteří hledají poznání, i když zprvu tápou, jak ti, kteří chtějí jít po těchto cestách, dospívají až po jednotlivosti k tomu, co se zde rozvíjí. Neboť lze sotva předpokládat, že by nyní to, co bylo tehdy řečeno, mohlo být nějakým naším členem Hermannu Bahrovi prozrazeno. Ale i kdyby se to dokonce stalo, nebylo to nicméně Bahrem

odmítnuto, nýbrž přijato. Nechceme nic převádět do skutečnosti, co odpovídá jen nějaké zálibě. Chceme převést do skutečnosti, milí přátelé, co je nutností doby a jako nutnost doby se zřetelně, zřetelně projevuje. A když se v poslední době uplatňuje tak mnoho, co je pomlouváním, jsou lidé v naší době tak velice nakloněni zaměřovat svůj soucit právě tam, kde se pomlouvá. Mnohem méně dnes lidé zaměřují svůj soucit na oprávněnou stranu, nýbrž právě tam, kde se páchá bezpráví, shledávají lidé, že vlastně ti, kteří činili něco po právu, mají jako první nabídnout ruku ke smíru, a že se těm, kteří se dopustili bezpráví, má lichtotit. Vidíme to stále znovu a znovu. Vidíme to stále znovu a znovu právě v našem společenství. Milí přátelé, dnes mi nejde o to, abych se takovými věcmi blíže zabýval, není na to nálada. Zabývám se těmito věcmi vždy jen tehdy, když je tu jistá nutnost. Ale dovolte mi ještě něco dodat.

Upozornil jsem v knize, která vyšla, jak jednotné je to, co se vlastně hledá od začátku našeho působení v naší duchovní vědě. Upozornil jsem na to, jak silná je to pomluva, když se mluví o nějaké změně stanoviska, o něčem, co by stálo v rozporu s tím, co jsme uskutečňovali na začátku našeho hnutí. Najdete to charakterizováno na stránce 37: „Na tyto výroky J.H.Fichteho (které se mi jevily jako výraz novodobého duchovního proudu, ne pouze jako mínění jednotlivce) jsem poukázal v přednášce, kterou jsem konal r. 1902 ve svazu Giordana Bruna; tehdy, když byl učiněn začátek s tím, co se v současnosti přestavuje jako antroposofický způsob představování“, atd. Zde uvádím, jak jsem konal dříve, než byla založena německá sekce Theosophical Society, v Berlíně přednášku, v níž jsem chtěl dát na základě novějšího duchovního života, nikoli z Blavatské a z Basantové, nýbrž z novějšího duchovního života, který je nezávislý na Blavatské a Besantové, chtěl jsem dát v přednášce, kterou jsem tehdy konal ve svazu Giordana Bruna a v návaznosti na Goetha, dát tomuto hnutí východisko: „Na tyto výroky J.H.Fichteho (které se mi jevily jako výraz novodobého duchovního proudu, ne pouze jako mínění jednotlivce) jsem poukázal v přednášce, kterou jsem konal r. 1902 ve svazu Giordana Bruna; tehdy, když byl učiněn začátek tím, co se v současnosti představuje jakožto antroposofický způsob představování.“ Tu se lidé odvažují říkat, že prý byl název antroposofie vynalezen pouze proto, že jsme se, jak říkají, chtěli oddělit od Theosofické společnosti! „Z toho je patrné, že byl úmysl rozšířit novodobé úsilí o světový názor na opravdové pozorování duchovní skutečnosti. Neusilovalo se o nějaké vybírání jakýchsi názorů z publikací, které se tehdy nazývaly theosofickými (také dnes se to tak nazývá), nýbrž šlo o to pokračovat v úsilí, které mělo svůj začátek u novějších

filosofu, ovšem u nich to zůstalo vězet v pojmovosti, a tím to nedosáhlo přístupu do skutečného duchovního světa. Atd.“79

Tyto věci však přinášejí také příznivé vztahy karmy. A tak, milí přátelé, stačí se jen dnes opřít o to, co jsem napsal před několika týdny, takže to můžete nyní číst vytištěno, nespoléhat se pouze na paměť několika jedinců, kteří tehdy ještě slyšeli mou přednášku ve svazu Giordana Bruna r. 1902, dříve, než byla založena německá sekce, nemusím se spoléhat na paměť těchto jedinců (je jich jen málo), nýbrž dnes vám to mohu doložit dokumentárně. Jak tak věci jdou, v těchto dnech mi přišly dopisy díky laskavosti jedné milé členky, slečny Hiibbe-Schleidenové, dopisy, které jsem tehdy posílal před a při zakládání německé sekce Dr. Húbbe-Schleidenovi⁵⁸). Nyní, po jeho smrti, jsem tyto dopisy dostal. Zde je jeden z nich:

„Ve Friedenau-Berlíně, 16. září 1902.“ Německá sekce byla založena teprve v říjnu 1902. Tento dopis je z 16. září 1902. V tomto dopise se nacházejí některá slova, která bych vám rád přečetl. Tehdy se často hovořilo o tom, že se máme spojit s theosofem Franzem Hartmannem⁵⁹ a ten k tomu tehdy právě konal něco takového jako kongres. Skutečně nemá dnes být řečeno nic proti Franzi Hartmannovi. Ale musím přečíst, co jsem tehdy napsal:

„...ať si Hartmann vypráví svým lidem své žvásty; chci zatím vést naši theosofii tam, kde věřím, že najdu lidi, kteří jsou schopni usuzovat. Máme-li nejprve spojení s akademickou mládeží“ (toho se ovšem dosáhlo jen v omezené míře), „Potom máme mnoho. Chtěl bych budovat, ne opravovat ruiny.“ (Tak se mi tehdy jevilo toto theosofické hnutí.) „Doufám, že budu potom v zimě konat v theosofické knihovně kurs Elementární theosofie⁶⁰). (Ten jsem také konal a jedna z přednášek byla právě během zakládání německé sekce.) „Mimoto budu konat ještě někde pokračující kurs Antroposofie neboli spojení morálky, náboženství a vědy. Rovněž doufám, že budu ve svazu Bruna konat přednášku Monismus Brunův a antroposofie

To je jen tak předběžně projektováno. Tak musíme podle mého názoru pronikat.“

To bylo 16. září 1902. Zde máte dokument, milí přátelé, který vám může dokázat, že tyto věci netvrdím pouze dodatečně, nýbrž se skutečně tak udály. Je to také při tom všem příznivá karma, že v této době, kdy se na naši věc navěšelo právě mnoho pomluv a stále víc se bude navěšovat, že budeme moci ukázat, kde je pravda.